

конфликта в інформаційній сфері і інтернеті. URL: <http://inosmi.ru/politic/20170307/238837275.html> (дата звернення: 27.09.2017).

6. Гармажапова А. Где живут тролли. И кто их кормит. Новая газета. 2013. №100. 09 сентября.

7. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html> (дата звернення: 15.07.2017).

8. Друзенко Г. Геополитика от Патриарха: Царство Небесное vs «Русский мир». Зеркало недели: газета. 2009. 13 ноября.

9. Блок НАТО разошелся на блокпакеты. Коммерсант: газета. 2008. 07 апреля.

10. Павловский Г. Власти, эмоции и протесты в России. Выступление на конференции в Берлине (май 2014 года). URL: <http://gefter.ru/archive/12661> (дата звернення: 30.08.2016).

11. Тымчук Д. Украина в прицеле российской пропаганды: «информационная беззащитность» и ее результаты. URL: <http://sprotyv.info/ru/news/2976-ukraina-v-pricele-rossiyskoj-propagandy-informacionnaya-bezzashchitnost-i-ee-rezultaty> (дата звернення: 02.06.2017).

12. Буквол Т. Западный взгляд на российские силы специального назначения в Крыму и на Донбассе. URL: <http://periscope2.ru/2017/03/07/8627/> (дата звернення: 17.06.2017). перевірити та за наявності вказати авторство

13. Барабанов М. Испытание «нового облика». Украинский конфликт и военная реформа в России. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Ispytanie-novogo-oblika-17097> (дата звернення: 16. 06.2016).

Demartyno A. *On the eve of the annexation of the Crimea: the driving forces of the aggressive foreign policy course of the Russian Federation*

The article studies the driving forces of the aggressive foreign policy course of the Russian Federation on the eve of the annexation of the Crimea. The latter is viewed as a planned, carefully prepared special operation that was implemented under the leadership of Russian President V. Putin and his close associates with the tacit consent of the establishment and the bulk of the Russian people. The motive forces of Russian aggression are: the desire of the Russian ruling elite to secure its domestic domination; Approbation of methods and tools of information war; the involvement of illegal armed formations as an important subject of conducting a «hybrid war»; the use of the ideological potential of the Russian Orthodox Church, etc.

Keywords: annexation of Crimea, hybrid war, aggression, political propaganda, information war.

УДК 327.8: 15

Калініченко Б. М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті розглядається поняття «контрпропаганда», визначаються сутнісні риси та функції цього явища. Розкриваються методи наступальної та оборонної контрпропаганди. Виокремлюються специфічні риси реалізації контрпропаганди в умовах гібридної війни.

Ключові слова: гібридна війна, контрпропаганда, наступальна контрпропаганда, оборонна контрпропаганда.

Сьогодні характер ведення військового конфлікту абсолютно змінився. Якщо раніше під війною розумілося суто збройне протистояння за територію та ресурси, то тепер має

місце зовсім інша ситуація. Фізичне насильство відходить на задній план, поступаючись боротьбі за контроль над думками спільнот, які представляють учасників конфлікту. Саме так у спрощеному вигляді можна розуміти інформаційне протистояння – один із найважливіших компонентів гібридної війни. Найвдалішим прикладом цього є агресія Російської Федерації на території Східної України. Як відомо, вона включає в себе не тільки і не стільки окупацію частини Луганської та Донецької областей, а й повноцінні пропагандистські кампанії, спрямовані як на українців, так і на світову спільноту. Відповідно, за такої ситуації виникає необхідність організації ефективної контрпропаганди. Втім слід розуміти, що в умовах гібридної війни парировання інформаційних атак супротивника матиме певні особливості. Перш за все, це зумовлюється еволюцією самої пропаганди.

Говорячи про дослідження контрпропаганди, варто зауважити, що досить довго її не виокремлювали з-поміж звичайної пропаганди. Це пояснюється тим, що контрпропаганда розумілася виключно як пропаганда спрямована проти супротивника. Однак пізніші напрацювання розкрили помилковість такого підходу. Наприклад, такі дослідники як М. Душкіна, М. Колтунова, М. Малішевський та Е. Янборісова у своїх роботах виокремлюють та розглядають контрпропаганду в контексті різного роду політичних кампаній. Вітчизняні науковці А. Баровська та С. Петряєв концентрують увагу на ролі контрпропаганди в умовах гібридної війни. Втім, не дивлячись на наявність значної кількості робіт, присвячених контрпропаганді, варто зауважити, що окреслена проблема є мало дослідженою. Така ситуація, перш за все, зумовлюється концентрацією уваги вище зазначених науковців виключно на методах та інструментах контрпропаганди, без розкриття специфіки їхнього застосування в умовах гібридної війни.

Відповідно, закономірною є потреба в глибшому осмисленні запропонованої проблеми, оскільки це дозволить не лише отримати певні теоретичні узагальнення, а й використати їх на практиці, наприклад, у процесі оптимізації системи контрпропаганди в умовах гібридної агресії.

Отже, говорячи про контрпропаганду, як вже зазначалося, у найбільш спрощеному сенсі вона вважається пропагандою, яка спрямована проти ворога. Але це не зовсім так. Наприклад, як зазначає російський дослідник Б. Місонжніков, сьогодні фактично окремо існують інститути пропаганди та контрпропаганди [6, с. 75]. Теж саме спостерігається в розділенні останньої на наступальну та оборонну [2, с. 306, 308]. Відповідно, визначаючи контрпропаганду, слід уточнювати, що вона спрямована не стільки проти ворога, а скільки проти його пропаганди. Остання має за ціль населення супротивника. Наприклад, вітчизняна вчена А. Баровська зазначає, що контрпропаганда має на меті безпосередньо або опосередковано нейтралізувати чи представити в хибному світлі твердження, що їх пропонує пропаганда [1, с. 61]. Російська дослідниця М. Колтунова, ототожнюючи пропагандистські та контрпропагандистські заходи, все ж виокремлює інший основний аспект контрпропаганди – розповсюдження поглядів та ідей протилежних тим, яких притримується супротивник [4, с. 89]. У більш спрощеному вигляді це означає дію від пропаганди ворога. Зрештою власна пропаганда щодо супротивної сторони не передбачає певної залежності від її дій.

Таким чином, контрпропаганда вирізняється від пропаганди цілком, а також ступенем обумовленості. Відповідно, це зумовлює такі функції першої:

- викривальна – спростування ідей, стереотипів та штампів ворожої пропаганди;
- попереджувальна – формування стійкої громадянської думки, що дозволить протистояти інформаційному впливу супротивника [1, с. 61].

Слід звернути увагу на те, що друга функція своєю назвою вказує на можливість дії контрпропаганди на випередження, тобто, незалежно від пропагандистських дій супротивника. Однак, як засвідчує політична практика, вона починає працювати лише після старту інформаційного впливу ворога. Така ситуація є цілком логічною, оскільки виключно після початку дії пропаганди супротивника можна стовідсотково обрати найоптимальніші та

ефективні інструменти протидії. Те, що стосується попередньої підготовки населення, варто відносити до внутрішньополітичної пропаганди.

Слід повернутися до раніше окресленого поділу контрпропаганди на наступальну та оборонну. Такий підхід використовується в дослідженнях технологій паблік рілейшнз. Наприклад, дослідниця Е. Янборісова фактично прирівнює до останніх контрпропаганду (сама вчена говорить про пропаганду, але описує її в межах першої) [8, с. 68-69].

Наступальна контрпропаганда – це нанесення ударів по супротивнику на його власній території, не оборона від його агресії, а контрнаступ як стратегія інформаційно-психологічної війни в умовах кризи. Вона є асиметричною відповіддю на дії супротивника і може включати в себе навіть ірраціональні та абсурдні заходи [2, с. 306]. Відповідно, такий різновид контрпропаганди не спрямовується проти пропаганди супротивника, але нею зумовлюється. Варто зауважити, що білоруський дослідник М. Малішевський вживає слово «спецзаходи», відносячи даний тип до пропаганди. Контрпропагандистськими він вважає лише оборонні дії [5, с. 207].

У праці М. Душкіна до прийомів наступальної контрпропаганди відноситься [2, с. 306-307]:

- трансляція негативу – полягає у формуванні негативного ставлення до певного об'єкту (події, явища і т. і.) за допомогою демонстрації в ЗМІ політичних діячів, які пов'язані з ними, але викликають відразу та гнів. За умов гібридної війни проти Російської Федерації загальним алгоритмом буде використання образів найбільш впізнаваних російських політиків у контексті абсолютно нейтральних подій, явищ, інших діячів, які потрібно зробити негативними;

- проекція негативного образу – є майже абсолютно ідентичним інструментом щодо попереднього, але відрізняється тим, що полягає в перенесенні негативних якостей суб'єкта політики на подію, явище або іншого. Такий контрпропагандистський метод є одним з найдієвіших в умовах конфлікту з Росією, оскільки фактично дозволяє з будь-якого об'єкту на інший перенести негативний шлейф;

- негативна інтерпретація – внесення змін до пропагандистських повідомлень супротивника з метою зменшення довіри до них. Найбільш розповсюдженим прикладом є додавання нової інформації – різного роду уточнення, роз'яснення, доповнення і т.д. Наприклад, варто згадати пропагандистську кампанію щодо так званого постачання української зброї у Південний Судан та Північну Корею в обхід міжнародних санкцій. Тоді у вітчизняних ЗМІ з'явилися не лише повідомлення щодо недостовірності такої інформації, а й такі, що містили доповнення – відсутність даних щодо цієї торгівельної угоди, знаходження відомостей стосовно здійснення таких операцій Росією і т. і.;

- інсинуація – в умовах гібридної війни даний контрпропагандистський захід набуває абсолютної дієвості, оскільки його основою є висвітлення супротивника як такого, що загрожує життю та благополуччю;

- створення контрасту – підбірка певних фактів, подій, явищ, тем на фоні яких ті чи інші пропагандистські повідомлення супротивника втрачають свій руйнівний вплив. Цей інструмент є одним із найменш дієвих, оскільки спрямований не на безпосередню протидію, а полягає у звичайному заміщенні, униканні болючої теми;

- розповсюдження чуток – російська дослідниця вважає, що особливістю цього методу є анонімність та відсутність ліній перетину між темами чуток та темами ЗМІ. Варто зауважити, що за умов гібридної війни остання ознака нівелюється, оскільки на чутках вибудовуються фейки, які потім розповсюджуються соціальними мережами та транслюються в ЗМІ;

- семантичне маніпулювання – цей прийом полягає в цілеспрямованій грі зі смислами та значеннями слів. Тобто, це означає, що фактично будь-яку промову, заяву чи публічно виголошену ідею супротивника можна обернути на свою користь шляхом трансляції через певні інформаційні канали своєї інтерпретації. Слід додати, що остання повинна бути переконливою та мати певний смисл, оскільки в іншому випадку такий

інструмент контрпропаганди не лише не дасть бажаного результату, а й працюватиме на користь ворога;

- залучення – основою цього методу є «запрошення» супротивника в інформаційне поле, в межах якого завдаватимуться удари по його пропаганді. На перший погляд, якщо брати до уваги характер гібридної війни, проблема залучення одразу здається вирішеною, оскільки супротивник намагатиметься загалом встановити контроль над потрібним йому інформаційним полем. Тобто, в будь-якому разі тією чи іншою мірою спостерігатиметься його присутність залежно від проблематики політичного порядку денного. Однак слід зауважити, що ворог не вестиме свою пропаганду, виходячи зі заздальгідь прогративних позицій. Відповідно, основним завданням є не лише підготовка «пастки», а і її приховування шляхом періодичного просування проблемних тем і продукування інформаційних приводів задля дезорієнтації супротивника (слід пам'ятати, що такий захід може посилити пропаганду ворога).

На думку М. Душкіної, оборонна контрпропаганда є класичною, оскільки її головним завданням є протидія пропаганді супротивника [2, с. 307].

Вчена виокремлює прийоми її ведення [2, с. 308]:

- спростування стереотипу – використовується з метою повного нівелювання тих чи інших пропагандистських тем супротивника. Як засвідчує політична практика, самостійне використання даного прийому майже не дає потрібного результату. Зумовлюється це тим, що одна сторона займає виключно оборонну позицію і складається враження її роботи суто на спростування без проведення відповідних атакуючих заходів. Тобто, це означає перехід у «глуху оборону». Білоруський дослідник М. Малішевський вважає, що така ситуація є прогративною і її слід уникати [5, с. 210];

- ігнорування – прийом, що виходить з позиції того, що негативні повідомлення пропаганди супротивника є менш шкідливими, коли вони присутні в інформаційному просторі доволі короткий час. Відповідно, в разі їхнього інтенсивного спростування ситуація змінюється. Цей метод є повною протилежністю попереднього. У той же час слід розуміти, що повне ігнорування, як і перехід на цілковите спростування, є прогративною стратегією;

- відвернення уваги – дослідниця вважає цей метод найбільш ефективним, оскільки у випадку його використання знімаються небезпечні моменти, які породжуються залученням двох раніше згаданих інструментів. Дійсно, вдале відвернення уваги на нейтральні чи хоча б менш чутливі теми майже повністю нівелює дію ворожої пропаганди. Втім за умов постійного використання цього прийому супротивник отримує можливість формувати інформаційні атаки у вигляді повідомлень на кшталт «влада приховує насущні проблеми», «населенню не показують реальну кількість жертв бойових дій» і т. д.;

- імунізація – полягає у використанні певної теми, яка, як вважається, може бути використана супротивником. Слід зауважити, що при цьому вона зазнає певної модифікації – змінюються та пом'якшуються її найвразливіші сторони. Такий метод застосовується з метою зменшення довіри до обраної теми, а також до підвищення рівня критичного сприйняття будь-якої інформації, особливо негативної. Варто зазначити, що як і попередній, даний інструмент контрпропаганди є доволі ефективним в умовах гібридної війни, оскільки абсолютно прихованим шляхом дозволяє продемонструвати населенню факт того, що різного роду компрометуючі та суперечливі повідомлення – це пропаганда супротивника. У той же час він приховує в собі значну небезпеку. Як вже вище зазначалося, використання «імунізації» призводить до підвищення рівня критичного сприйняття негативної інформації. Відповідно, це може ускладнити здійснення власної пропаганди та контрпропаганди;

- розповсюдження контрчуток – один з найпримітивніших методів оборонної контрпропаганди. Головною вимогою успішності його використання є продукування цілком відповідних контрчуток. Наприклад, якщо ворог поширює інформацію щодо звірств збройних сил проти мирного населення і т. і., то слід відповідати контрзаходами аналогічного або схожого характеру. Тобто, розповсюджувати контрчутки щодо показових страт у лавах ворога і т. д. Мається на увазі, що інформація повинна бути дотичною до

посилів, які передає супротивник. Це і дозволить нейтралізувати негативний вплив останніх. Слід зауважити, що такі чутки не повинні транслюватися через офіційні канали публічно, оскільки в такому випадку вони втрачають здатність швидко поширюватися, а також можуть просто не сприйматися;

- використання евфемізмів – полягає у підміні простих понять складнішими. Метод покликаний здебільшого упередити можливі інформаційні атаки супротивника, оскільки, як і у випадку використання «відвернення уваги», маскує певні найбільш болючі питання. Відбувається це шляхом присвоєння іншого значення певній події чи явищу через перейменування. Класичним прикладом у даному випадку є саме поняття «гібридна війна», яким у вітчизняному інформаційному просторі називають будь-яке неординарне негативне явище.

Розглянувши методи наступальної та оборонної контрпропаганди, варто зауважити, що даний перелік представлений найбільш загальними та використовуваними методами. Слід звернути увагу, що різного роду інструменти порушення надходження інформації від супротивника не є елементами контрпропаганди, а здебільшого є засобами адміністративного впливу. Наприклад, заборона доступу до цілої низки російських сайтів, телеканалів, серіалів та кінофільмів. Такі заходи можна вважати допоміжними, оскільки вони можуть значно зменшити вплив пропаганди супротивника та посилити власну контрпропаганду.

Отже, охарактеризувавши основні методи контрпропаганди, варто перейти до розкриття особливостей їхнього застосування в умовах гібридної війни.

Перш за все, варто розуміти, що не кожен з вище окреслених інструментів та прийомів є однаково ефективним. Це зумовлюється характером гібридної війни. Наприклад, за умов класичного збройного конфлікту «імунізація» дає позитивний результат, оскільки населення, об'єднавшись проти небезпеки, також починає категорично відкидати будь-який негатив, котрий розцінюється як спроба підриву єдності. Під час гібридної війни, коли пропаганда ворога діє розсіяно та на різних рівнях інтенсивності, можуть виникати проблеми зі застосуванням наведеного методу (про що вже зазначалося). Український дослідник С. Петряєв, на прикладі тролінгу, зазначає, що пропаганда супротивника завжди знайде обхідний шлях [7, с. 5]. Відповідно, можна зробити висновок, що за умов гібридної війни розбудова контрпропаганди з домінуванням одного або двох методів є не лише неефективною, а й небезпечною. Тому вона повинна бути комплексною задля успішного протистояння інформаційним атакам ворога.

По-друге, слід звернути увагу на те, що контрпропаганда, як і пропаганда, повинна носити прихований характер та в більшості випадків здійснюватися з неофіційних каналів. Така особливість зумовлюється тим, що в умовах інтенсивної інформаційної війни має місце фактор стомленості від пропаганди/контрпропаганди [3, с. 58]. Відповідно, якщо ті чи інші обрані заходи протидії здебільшого транслюватимуться через політиків, органи державної влади та місцевого самоврядування, це може навпаки посилити пропаганду супротивника. Наприклад, покращити дієвість повідомлень щодо «брехливості влади» та її прагнень «приховати правду». Тому контрпропаганда повинна бути не лише ефективною, а й виваженою та доречною, оскільки в іншому випадку вона просто перестане діяти.

По-третє, слід враховувати демократичний політичний режим, тобто те, що демократія створює об'єктивні перешкоди застосуванню тим чи іншим методам контрпропаганди. Наприклад, вони можуть бути аморальними або потребувати концентрації владних повноважень. Українська дослідниця А. Баровська наводить думки низки експертів, які вважають використання контрпропаганди недоцільним:

- вона руйнуватиме основи демократії, оскільки остання ґрунтується на надійній інформації;
- підриватиме довіру громадян до органів державної влади, які втрачатимуть свій авторитет у боротьбі з абсурдом, на якому будується російська пропаганда;

- виступає своєрідним наздогананням і перетворюється на продукування фейків у відповідь [1, с. 61].

Складно не погодитися з вище наведеними аргументами, оскільки дійсно, значна кількість прийомів контрпропаганди передбачає викривлення інформації та маніпуляції з нею. У той же час пропаганда ворога становить аналогічну загрозу демократії. Відповідно, в даному випадку все ж потрібно обирати менше зло. Однак слід притримуватися й межі, зумовленої демократичним політичним режимом, оскільки її порушення може підвищити ефективність пропаганди ворога (втрата авторитету державою та її органами серед громадян, виникнення дискусій щодо відсутності принципової різниці між агресором та власними лідерами і т. і.).

Таким чином, можна виокремити такі особливості здійснення контрпропаганди в умовах гібридної війни:

- ефективність контрпропаганди залежить від кількості та доречності використання тих чи інших прийомів;

- контрпропаганда повинна здійснюватися організовано та у визначених обсягах, оскільки в іншому випадку вона не матиме успіху або взагалі спричинить посилення пропаганди ворога;

- використання тих чи інших методів контрпропаганди повинно співвідноситися з об'єктивними можливостями демократичного політичного режиму.

Варто зауважити, що вище зазначено лише найбільш загальні особливості здійснення контрпропаганди в умовах гібридної війни. У даному контексті можна згадати і проблему політичної культури населення та рівня його освіченості, залежність ефективності та оптимальності контрпропаганди від наявних технологічних ресурсів і т. і. Відповідно, це потребує подальших досліджень та теоретичних розробок у сфері обраної проблематики, особливо з врахуванням емпіричного матеріалу та специфіки того чи іншого конфлікту сучасності.

Говорячи про останню особливість, варто зауважити, що вона є найбільш проблематичною. Це зумовлюється розмитістю поняття «демократія», перш за все, у країнах з перехідним суспільством, таких як Україна. Водночас незначне відхилення у вище окресленій дилемі не завжди означатиме відхід від демократії, а навпаки може сприяти її посиленню. В умовах гібридної війни з Росією, яка спрямована проти демократичного ладу, перш за все, потрібно відстояти останній. Для цього й слід розробити систему контрпропаганди, яка повинна відповідати специфіці цього конфлікту.

Використана література:

1. Баровська А. В. Стратегічні комунікації vs пропаганда та контрпропаганда // Інформаційне суспільство в Україні: стан, проблеми, перспективи: Матеріали щорічної науково-практичної конференції за міжнародною участю «Дні інформаційного суспільства-2015», 19-20 травня 2015 р. Київ, Видавництво «Тезис», 2015. С. 60-63.

2. Душкина М. Р. PR и продвижение в маркетинге: коммуникации и воздействие, технологии и психология: Учебное пособие – СПб.: Питер, 2010. 560 с.

3. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської, Київ, НІСД, 2016. 109 с.

4. Колтунова М. В. Медиамемы в политическом пропагандистском дискурсе // Международный научный журнал «Медиалингвистика». – СПб. 2015. №3 (9), с. 85-92.

5. Малишевский Н. Н. Технология и организация выборов. Москва, Харвест, 2003. 256 с.

6. Мисонжников Б. Я. Массмедиа как субъект ведения гибридной войны (сфера пропаганды и контрпропаганды) // Научные труды Северо-Западного института управления РАНХиГС. – СПб, 2016. Том 7. Выпуск 3 (25). С. 69-75.

7. Петряев С. Ю. «Троллинг» как средство информационной войны // «Інформація і право», Київ, 2015. №1 (13). С. 85-90.

8. Янборисова Э. Р. Применение антикризисной PR-технологии в условиях социально-экономических трудностей // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. Социология, Пенза, 2009. № 2 (10). С. 68-76.

Kalinichenko B. *Features of counterpropaganda in a hybrid warfare*

This article deals with the notion «counterpropaganda», determines the essential features and functions of this phenomenon. Author describes methods of offensive and defensive counterpropaganda. Also specific features of counterpropaganda in a hybrid war are singled out.

Keywords: hybrid warfare, counterpropaganda, offensive counterpropaganda, defensive counterpropaganda.

УДК 329.73-027.511

Радченко Л. М.

АЛЬТЕРГЛОБАЛІЗМ ТА АНТИГЛОБАЛІЗМ: СУТНІСТЬ І ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено суть процесу глобалізації, причини його виникнення, охарактеризовано, які позитивні і негативні наслідки він має. Проаналізовано сутність понять «альтерглобалізм» та «антиглобалізм», їх основні характеристики й особливості, а також розкрито вплив цих ідеологічних течій на розвиток процесів глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, глобалізм, альтерглобалізм, антиглобалізм.

Сучасний світ характеризується бурхливими глобалізаційними процесами, що торкаються всіх сфер життя суспільства. Сутність глобалізації відображає поширення взаємозв'язків між різними країнами світу, інтеграцію на економічному, політичному, культурному, соціальному, екологічному, технологічному та інших рівнях, що обумовлює їх взаємозалежність, а також створення єдиного глобалізованого простору. Процес глобалізації є всепланетарним та досить суперечливим, що має різні форми прояву та є незворотним.

На думку А. Розлуцької, поняття «глобалізація» включає в себе різноманітні події та тенденції: еволюцію світових ідеологій, інтенсивне прагнення встановити єдиний глобальний світовий порядок; поширення взаємозв'язків і взаємозалежності між різними країнами; збільшення кількості і можливостей впливу міжнародних організацій, послаблення суверенітету національних держав; виникнення і удосконалення діяльності та співпраці транснаціональних корпорацій, розширення і усунення кордонів для міжнародної торгівлі; інтенсивні масові міграції трудових та інтелектуальних ресурсів і формування мультикультурних співтовариств; створення всепланетарних засобів масової комунікації та експансія західної культури в усі регіони світу тощо [6, с. 195]. Таким чином, глобалізаційний процес зачіпає і поширює свій вплив на всі сфери життя суспільства, пов'язуючи світ, створюючи різні міжнародні спільноти та розширюючи міжнародні зв'язки.

Дослідження проблеми глобалізаційних процесів в сучасному світі та їх сутності можна зустріти у роботах західних науковців Р. Андерхіла, У. Бека, Л. Вейса, М. Портера, Р. Робертсона, Дж. Стігліца, Ф. Фукуями, Ф. Шміттєра та ін. Серед українських дослідників вивченням поняття «глобалізація» займалися Д. Білокопитов, В. Бунік, Р. Войтович, Л. Давидюк, О. Добродум, І. Касабова, О. Карчевська, Ю. Кирилов, С. Кухтик, Н. Навроцька, А. Розлуцька, Т. Стойко, І.Тимків, Ю. Ткачук та ін. Проте питання сутності альтерглобалізму та антиглобалізму як напрямів, що не підтримують поширення глобалізаційних процесів у сучасному світі є недостатньо розробленим в українській політичній науці.

У політичній науці прийнято виділяти наступні причини появи та розповсюдження процесів глобалізації: